

Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Hvordan kan tidlige tilknytningsforhold påvirke barnets emosjonelle og sosiale utvikling?

How can early bonding relations affect the child`s emotional and social development?

Malin Otelie Håndstad Lyngstad

Totalt antall sider inkludert forsiden: 41

Molde, 23.05.2017

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Guro Fiskergård Werner

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 23.05.2017

Antall ord: 10616

Forord

Et barn

Et barn som lever i kritikk – lærer å fordømme

Et barn som lever i fiendskap – lærer å slåss

Et barn som lever i ironi – lærer å bli sjenert

Et barn som lever i skam – lærer skyldfølelse

Et barn som lever i tålsomhet – lærer tålmodighet

Et barn som lever i oppmuntring – lærer selvtillit

Et barn som lever med ros – lærer å verdsette

Et barn som lever i trygghet – lærer å gi tiltro

Et barn som lever i anerkjennelse – lærer å like seg selv

Et barn som lever i rettferdighet – lærer rettskaffenhet

Et barn som lever i vennskap og som blir akseptert – lærer å finne kjærlighet i verden

Dorothy Law Nolte.

**Takk til verdens beste gutter for at dere
har gitt meg motivasjon til å fullføre dette,
og for alltid å ha ett smil om munnen.**

**Takk til Mats,
uten deg hadde ikke dette vært mulig.**

**Takk til mamma, pappa, Trine og Hanna
For uvurderlig hjelp til barnepass,
støtte, råd og tips.**

Malin – 22.05.17

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven er skrevet i forbindelse med avslutningen på en vernepleierutdannelse ved Høgskolen i Molde, våren 2017.

Tema for oppgaven er tidlige tilknytningsforhold, og hvordan ulike forhold vil kunne påvirke ett barns emosjonelle og sosiale utvikling. Jeg har igjennom ett kvalitativt litteraturstudie innhentet informasjon og undersøkt betydningen av begrepet «tilknytning», hva spedbarn og småbarn trenger for å oppnå tilknytning, ulike tilknytningsforstyrrelser og hva det gjør med barnets utvikling. Jeg har drøftet ulike former for tilknytning opp mot hverandre, og presenterer tilslutt i oppgaven en konklusjon med fokus på problemstillingen;

«Hvordan kan tidlige tilknytningsforhold påvirke barnets emosjonelle og sosiale utvikling?»

Innhold

1.0	Innledning	1
2.0	Problemstilling	3
2.1	<i>Avgrensning av problemstillingen</i>	3
2.2	<i>Definisjon av begreper i problemstillingen</i>	3
2.2.1	Tidlige tilknytningsforhold	4
2.2.2	Sosial utvikling.....	4
2.2.3	Emosjonell utvikling.....	4
3.0	Metode	5
3.1	<i>Kvalitativ metode</i>	5
3.2	<i>Litteraturstudie</i>	6
3.2.1	Kildekritikk	6
3.2.2	Feilkilder	7
4.0	Teori om tilknytning og utvikling	8
4.1	<i>Barnets utvikling</i>	8
4.1.1	Sosial og følelsesmessig utvikling	8
4.1.2	Samspillet betydning for hjernens utvikling:	9
4.2	<i>Hva er tilknytning?</i>	10
4.2.1	John Bowlby`s tilknytningsteori	10
4.2.2	Mary Ainsworth og «Fremmedsituasjonen».....	11
4.2.3	Psykoanalytiske modeller	13
4.3	<i>Hva trenger barn for å oppnå tilknytning?</i>	14
4.3.1	Tilknytning og utforskning	16
4.4	<i>Tilknytning og mentalisering</i>	17
4.4.1	Affektregulering i tilknytning og mentalisering.....	19
4.5	<i>Indre arbeidsmodeller</i>	20
4.6	<i>Tilknytningsforstyrrelser</i>	20
4.6.1	Trygg / utrygg tilknytning.....	20
4.6.2	Atypiske tilknytning	21
4.6.3	Desorganisert tilknytning	22
4.6.4	Udiskriminerende atferd	23
5.0	Drøfting	25
5.1	<i>Hva trenger spedbarn for å oppnå tilknytning?</i>	25
5.2	<i>Barnets samspill</i>	26
5.3	<i>Trygg/utrygg tilknytning</i>	28
6.0	Avslutning	32
6.1	<i>Oppsummering</i>	32
6.2	<i>Konklusjon</i>	32
7.0	Litteraturliste	34

1.0 Innledning

Tema for oppgaven er tilknytning og utvikling hos små barn. Dette er ett område jeg ble kjent med i første studieår gjennom utviklingspsykologien. Jeg syntes dette var veldig interessant, og helt klart noe jeg ønsket å vite mer om. Tema er relevant for den vernepleiefaglige yrkesutøvelsen i form av at den kunnskapen vi tilegner oss gjennom studiet knyttet til dette, er viktig grunnleggende informasjon å ha i arbeidet med mennesker. Videre vil vi som vernepleiere ofte jobbe med atferdsproblematikk, og da vil kunnskap om tilknytningsforhold være nyttig å ha med seg, da ulike tilknytningsforstyrrelser kan være årsak til atferdsvansker.

Begrunnelsen for valg av tema er min nysgjerrighet rundt atferdsvansker hos barn som er født med alle forutsetninger for å kunne utvikle seg normalt, men som likevel utvikler atferdsvansker. Jeg lurer på om årsaken til disse vanskene ligger hos barna eller hos barnas omsorgspersoner? Arv og miljø er jo ett kjent tema som stadig er diskutert, og jeg tror at noen barn kan ha en medfødt ekstra sårbarhet for å utvikle atferdsvansker, men at det miljøet barnet blir født inn i vil avgjøre om barnet utvikler atferdsvansker eller ikke. Her tenker jeg at omsorgspersonene til barnet spiller en stor og viktig rolle, for atferdsvansker kan jo oppstå hos barn som ikke er født med denne sårbarheten også? Ligger da denne sårbarheten hos omsorgspersonene i stedet? Hva trenger barn egentlig av sine omsorgspersoner for å kunne utvikle seg normalt innenfor det sosiale og emosjonelle spekteret, med utgangspunkt i tilknytning?

Min for-forståelse knyttet til denne oppgaven er at jeg tror tilknytningen, samspillet og den relasjonen små barn får til sine omsorgspersoner vil være avgjørende for den psykiske helsen de tar med seg videre i livet. Og at mange av de som «sliter» i voksen alder, har hatt problemer med samspillet til sine omsorgspersoner i barndommen. Bakgrunnen for denne forforståelsen er min opplevelse i møtet med ulike barn/voksne og diskusjoner med andre som jobber med barn og unge på ulike områder.

Formålet med oppgaven var å få ett innblikk i ulike tidlige tilknytningsforhold, og hvordan konsekvensene av disse påvirker barnets utvikling innenfor det emosjonelle og sosiale

spekteret. Vil positive/negative tilknytningsforhold kunne fremme eller hemme utvikling? Jeg ønsket å drøfte faktorer rundt dette, samt hvordan samspillet mellom barnet og omsorgspersonen vil være med på å forme barnets personlighet.

For å besvare oppgaven har jeg søkt etter passende litteratur i BIBSYS, Google og Google Scholar. Jeg har lest meg opp på teori angående tidlige tilknytningsforhold, teoretikere som Freud, Erikson, Bowlby og Ainsworth. Jeg har satt meg inn i ulike tilknytningsforstyrrelser, og hva som er årsaken til at disse forekommer. Videre har jeg også lest teori om trygg og utrygg tilknytning, og hvordan disse tilknytningsforholdene påvirker barnets utforskning og utvikling. Underveis i prosessen til ferdig problemstilling har jeg fått tips og råd hos medstudenter på bachelorseminar. I utarbeidelsen av oppgaven har jeg fått veiledning og tips fra min veileder ved skolen.

Oppgaven er bygd opp med hovedkapittel, og underkapittel hvor det har vært nødvendig. Jeg har først tatt for meg problemstillingen, forklart hvordan jeg har avgrenset den og definert de begrepene som utpeker seg i den. Videre har jeg skrevet om prosessen min i valg og gjennomføring av metode, og hvordan jeg ved hjelp av en kvalitativ litteraturstudie har innhentet informasjon. I teori kapittelet har jeg tatt med den litteraturen som belyste de ulike områdene jeg ønsket å ha med i oppgaven for å kunne besvare problemstillingen på best mulig måte. Jeg har valgt å slå sammen funn fra teorien og kapittelet om drøfting, da jeg følte det var lettere å få frem funnene fra teorien gjennom drøftingen. I drøftingen har jeg satt de ulike teoriene opp mot hverandre, med særlig utgangspunkt i John Bowlby's tilknytningsteori. Jeg fokuserer i drøftingen mye på hvilke konsekvenser trygg eller utrygg tilknytning vil ha for barnet, og hva barnet trenger av sine omsorgspersoner. Til slutt i oppgaven har jeg skrevet en oppsummering av hovedpunktene i drøftingen, samt en konklusjon rundt mine funn i forhold til problemstillingen.

2.0 Problemstilling

«Hvordan kan tidlige tilknytningsforhold påvirke barnets sosiale og emosjonelle utvikling?»

Problemstillingen tar sikte på å drøfte tidlige tilknytningsforhold hos barn, og hvordan barnets sosiale og emosjonelle utvikling påvirkes av dette. Jeg ønsker å finne ut hvordan barn påvirkes av trygg eller utrygg tilknytning til sine omsorgspersoner, og hvilke konsekvenser den gitte tilknytningen vil ha for barnet, med utgangspunkt i utviklingen av sosiale og emosjonelle ferdigheter gjennom barnets to første leveår.

2.1 Avgrensning av problemstillingen

Jeg valgte å ta utgangspunkt i tidlige tilknytningsforhold fordi utviklingen av tilknytning er en prosess mellom barnet og omsorgspersonen som tar til like etter fødselen. Jeg har også valgt å avgrense oppgaven til barnets perspektiv for tilknytning, og hva som skal til for at barnet skal oppnå trygg tilknytning, ikke foreldre - perspektivet og hvordan foreldrene kan oppnå trygg tilknytning til barna sine. Videre har jeg valgt å fokusere på tilknytning knyttet til barnets sosiale og emosjonelle utvikling fordi utrygge tilknytningsmønstre kan true utviklingen av de ferdighetene som trengs for å håndtere sosiale relasjoner, å kunne selvregulere seg under stressfylte situasjoner og bearbeide følelsesladet informasjon (Hart 2011). Barn med en trygg tilknytningshistorie har ofte bedre konsentrasjonsevne, evne til å planlegge, og er mer avslappede og vennlige overfor andre barn. Til forskjell er barn med en utrygg tilknytningsbakgrunn ofte mer uberegnelige og rastløse, og er ofte involvert i konflikter. Kvaliteten på tilknytningen kan sies å være en indikasjon på barnets senere sosiale kompetanser, evner til følelsesmessig regulering og selvforståelse, samt deres oppfatning av vennskap og selvtillit (Hart 2011, 164).

2.2 Definisjon av begreper i problemstillingen

Dalland (2007, 109) skriver at litteraturen vil kunne hjelpe oss til å avklare og definere sentrale begreper i problemstillingen. Begreper som benyttes vil ofte ha flere betydninger, og kan bli oppfattet forskjellig av ulike mennesker. For å tydeliggjøre hva jeg legger i begrepene som benyttes i min problemstilling, vil jeg definere begrepene her.

2.2.1 Tidlige tilknytningsforhold

Med «tidlige» mener jeg tilknytning som finner sted fra barnet er 0 - 2 år. Når jeg skriver om «tilknytningsforhold» kan det være både trygg og utrygg tilknytning, da begge begrepene representerer tilknytningsforhold barnet har til omsorgspersonen sin. Killèn (2003) skriver at ifølge Bowlby`s teori knytter alle barn seg til sine omsorgspersoner uansett hvordan de blir behandlet. I følge Bunkholdt (2000) er dette en prosess som starter så snart barnet blir født, ulike teoretikere mener at tilknytningen har nådd en viktig milepæl når barnet er ca. to år, og at dette er en sensitiv periode for dannelsen av tilknytning.

2.2.2 Sosial utvikling

I følge Bunkholdt (2000) er barn sosiale vesener fra fødselen av. Ett av målene for oppdragelsen av barn er at de skal bli en del av ulike sosiale sammenhenger, det er dette som kalles sosialiseringprosessen. Det som skjer i denne prosessen er at barna føres inn i bestemte miljøer og lærer hva det betyr å være sosial i disse miljøene. Dette lærer barnet ved å få tilgang til og rettleiding mot de verdiene, målene og måtene å oppføre seg på som er typiske for det gitte miljøet. Samspillet mellom barn og foreldre i omsorgs- og oppdragelsesprosessen er en av de viktigste delene av den sosiale utviklingen til barnet (Bunkholdt 2000, 231).

2.2.3 Emosjonell utvikling

I følge Bunkholdt (2000) har ordene emosjon og følelse samme innhold, og kan ofte brukes om hverandre når vi snakker om utvikling. Jeg har her i oppgaven valgt å bruke begrepet «emosjonell utvikling». Videre skriver Bunkholdt (2000, 225) at den emosjonelle utviklingen handler om hvordan forskjellige typer følelser, som sinne, glede, frykt og sjalusi utvikler seg i takt med annen utvikling, og hvordan uttrykk for følelser utvikles og nyanseres. Betingelsene for at barn skal tilegne seg et nyansert repertoar av følelsesuttrykk er at de får delta i ett rikt og differensiert samspill med andre mennesker, hvor de får anledning til å observere følelsesuttrykk og bli kjent med hva som forårsaker dem. På denne måten vil de selv tilegne seg både evnen og ønsket om å uttrykke følelser (Bunkholdt 2000).

3.0 Metode

I følge Dalland (2007) er metoden redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke, og den hjelper oss til å innhente data, videre siterer Dalland (2007) Vilhelm Aubert (1985) sin definisjon på metode slik:

En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet hører med i arsenalet av metoder (Dalland, 2007, 83).

En problemstilling kan altså besvares ved hjelp av ulike metoder, og jeg har foretatt ett metodevalg i forhold til hva som er realistisk med tanke på omfang og tidsbruk.

Jeg valgte kvalitativ litteraturstudie som metode, fordi målet mitt med oppgaven var å få ett bilde av hva som allerede var skrevet om det problemområdet jeg ønsket å jobbe videre med (Dalland, 2007). Jeg kunne valgt å benytte egne undersøkelser og intervju i forhold til tidlige tilknytningsforhold og utvikling, men med tanke på tiden jeg har hatt til rådighet og omfanget av oppgaven var ikke det aktuelt. Det ville heller ikke blitt etisk riktig overfor de personene jeg hadde tatt med i undersøkelsene, siden jeg ikke ville hatt tid til å gjøre nok undersøkelser for å få et resultat med validitet og reliabilitet. En slik omfattende undersøkelse har jeg heller ikke nok kunnskap eller økonomi til å kunne gjennomføre.

3.1 Kvalitativ metode

Jeg har som sagt valgt en kvalitativ tilnæringsmetode for å besvare problemstillingen min. Dalland (2007, 84) skriver at den kvalitative metoden tar sikte på å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller måle på andre måter, og at den bidrar til en bedre forståelse av samfunnet vi lever i, og hvordan mennesker, grupper og institusjoner samhandler. I Aadland (2013, 207) kan vi lese at røttene til den kvalitative tilnærmingen ligger i den hermeneutiske tradisjon.

Jeg hadde på forhånd bestemt meg for problemområdet, og avgrenset det tema jeg ønsket å fokusere på i oppgaven. Aadland (2013) skriver at forskeren forhåndsbestemmer og avgrenser området de vil konsentrere seg om i kvalitativ forskning, slik jeg har gjort her.

Jeg startet innsamlingen av data nesten med en gang, og etter at teorien var innhentet startet jeg arbeidet med oppgavens hoveddel. Den teorien man finner tolkes, og Aadland (2013) hevder det viktige i kvalitative undersøkelser er at forskeren er åpen, fleksibel og nysgjerrig. På denne måten blir veien til mens man går i slike studier. Aadland (2013) beskriver her den kvalitative måten å studere på, det er også slik jeg har jobbet med denne oppgaven.

3.2 Litteraturstudie

Oppgaven er bygget på ett litteraturstudie, hvor jeg har tolket litteraturen jeg har funnet til å belyse problemstillingen, og til å komme frem til en konklusjon. I følge Aadland (2013, 209) har hermeneutikken vokst frem med hovedfokus på teksttolkning.

Videre skriver Dalland (2007, 64) at det er en fordel å prøve å plassere problemområdet innenfor ett hovedemne i letingen etter relevant litteratur. Etter at jeg hadde avgrenset problemstillingen min, plasserte jeg den innenfor ett hovedemne som Dalland (2007) anbefaler. Hovedemne for min oppgave er «tilknytning», og jeg foretok de fleste av mine søk med utgangspunkt i dette.

Jeg har søkt mye på internett; i bibliotekets BIBSYS base, Google og Google Scholar. Søkord jeg har benyttet i mine søk er; *tilknytningsteori, spedbarn og tilknytning, tilknytning og utvikling, tilknytningsforstyrrelser, utvikling, spedbarn og utvikling, utviklingspsykologi, tilknytning og emosjonell utvikling, tilknytning og sosial utvikling, tilknytning hos småbarn.*

Når jeg søkte i BIBSYS huket jeg av for å søke i «alle bibliotek», samt at jeg foretok søk både på norsk og engelsk. Jeg fikk mange treff, så jeg huket av for utgivelser i år 2000 - 2017. Gjennom disse søkene har jeg funnet mye teori, både artikler og bøker. Jeg har også funnet navn på aktuelle forfattere og forskere, som jeg har foretatt nye individuelle søk på, da har det kommet opp aktuelle artikler eller bøker som vedkommende har skrevet. Videre har jeg hentet litteraturtips i tidligere bacheloroppgaver og masteroppgaver med samme tematikk.

3.2.1 Kildekritikk

Jeg fant mye litteratur om dette temaet, det gjorde litteraturutvelgelsen vanskelig og jeg brukte mye tid på å velge ut den teorien jeg endte opp med å bruke. For å velge ut den

litteraturen jeg ønsket å benytte i oppgaven så jeg på gyldighet og pålitelighet, før jeg leste innholdsliste og stikkordsregister for å se om den hadde teori som var relevant for problemstillingen min, og hvordan jeg eventuelt kunne bruke denne teorien i oppgaven.

Siden forskning hele tiden er i endring og utvikling, ønsket jeg å benytte mest mulig litteratur av nyere dato. Dette måtte jeg gå vekk ifra etter hvert som jeg så at de fleste utgivelser av nyere dato tar utgangspunkt i eldre forskning (Erikson, Bowlby etc.). Dalland (2007, 79) skriver at om en oppgave er bygget på teorien til en bestemt forfatter, bør man anstrenge seg for å benytte originallitteratur. På bakgrunn av dette har jeg valgt å ta med litteratur av eldre dato i oppgaven, da dette er relevante teorier jeg benytter i drøftingen. Jeg har tatt utgangspunkt i teorier fra John Bowlby i oppgaven, da han i litteraturen omtales som «tilknytningsteoriens far», samt at han kom med flere banebrytende funn i sin forskning. Flere av bøkene jeg har valgt å benytte tar utgangspunkt i Bowlby, og skriver om ulike sider av hans teorier. Dette er som nevnt eldre litteratur, men jeg har valgt å vurdere det til kilder med validitet og reliabilitet siden jeg har flere kilder som understøtter hverandre her. Jeg benytter også teorier fra Freud og Erikson, men her har jeg valgt bort mye da jeg kun ønsket å ta med det som var relevant for problemstillingen. Dette fordi jeg er interessert i de første stadiene/fasene de skriver om, og ikke fasene som følger ett barn helt opp til pubertetsalder.

3.2.2 Feilkilder

En feilkilde som kan ha påvirket meg i litteraturutvelgelsen er min for-forståelse som jeg skriver om under kapittel 1. For-forståelse er ifølge Røkenes og Hanssen (2006, 137) min måte å tenke på, som igjen er med på å skape det jeg oppfatter som virkeligheten. For-forståelsen kan altså være en feilkilde i litteraturstudiet fordi den kan påvirke meg i utvelgelsen av litteratur, i form av at jeg velger litteratur som underbygger mine tanker og meninger. På denne måten kan dette hindre meg i å få belyst alle sider av saken. En annen feilkilde i litteraturstudie kan være primær og sekundærkilder. I sekundærkilder kan teorien være tolket på en annen måte av forfatter, som gjør at jeg ikke får taket på det opprinnelige poenget i teorien (Dalland 2007).

4.0 Teori om tilknytning og utvikling

4.1 Barnets utvikling

«Utvikling er prosessen når et barn vokser og forandrer seg gjennom sitt livsløp»
(Bunkholdt 2000, 19).

I følge Bunkholdt (2000, 27) skjer utvikling ved at barnets opprinnelige behov og atferd møter reaksjoner fra omgivelsene som krever at barnet må undertrykke eller omforme sine behov og ønsker eller uttrykkene for dem. Et typisk kjennetegn ved menneskers utvikling er det høye innslaget av miljøpåvirkning og læring. Samtidig som arven setter en ramme for vår utvikling, vil miljøet og den læringen som skjer, være sterkt utslagsgivende for hva som kan skje av utvikling innenfor arvens rammer (Bunkholdt 2000, 44).

Dette samspillet begynner allerede under fosterutviklingen, og fosteret kan ha alle genetiske muligheter til en normal utvikling, men kan bli utsatt for påvirkninger som forandrer utviklingsforløpet (Bunkholdt 2000, 45). Bjerke (2000) skriver at når det foreligger biologisk gitte utviklingshemninger, eller når barnet utsettes for et klart avvikende miljø (mishandling, omsorgssvikt etc.) er det imidlertid økt risiko for feilutvikling» (Bjerke 2000, 142).

4.1.1 Sosial og følelsesmessig utvikling

I teorier om følelsesmessig utvikling er det to typer teorier som hver har et tilhørende grunnsyn på mennesket. I sosial læringsteori er grunnsynet i hovedsak at det er miljøet som gjennom sine reaksjoner overfor barn former deres personlighet. Gjennom miljøets reaksjoner lærer barnet hva slags atferd og holdninger som er ønsket av andre og hensiktsmessig for det selv. Sosial læringsteori regner med at barnet selv er aktivt medvirkende i utviklingen ved at dets reaksjoner påvirker de menneskene det har rundt seg (Bunkholdt 2000, 26).

Når det gjelder utviklingen av psykologiske kjennetegn, blir det enda klarere at det dreier seg om samspill mellom arv og miljø. Det har vært, og er fortsatt skiftende oppfatninger av

den relative betydningen av arv og miljø for utviklingen av personlighetstrekk. Mye av den tidlige forskningen ble gjort på mennesker med personlighetsavvik, jevnt over viste disse undersøkelsene klar sammenheng mellom arv og slike kjennetegn, og man fikk den oppfatning at en rekke psykiske avvik var utpreget arvelig betinget. Av dette ble det trukket den slutning at menneskers psykologiske trekk generelt er mer avhengig av arv enn miljø og læring. Nyere forskning med mer nyanserte metoder har vist at sammenhengen ikke er så sterk som man trodde, og at slike sammenhenger kan tolkes på forskjellige måter. Arvens rolle er alene mindre vesentlig i utviklingen av personlighetsavvik, arv og miljø må oftest spille sammen for at et avvik skal bli et faktum (Bunkholdt 2000, 46).

4.1.2 Samspillet betydning for hjernens utvikling:

Uten nødvendig sosial erfaring med en kjærlig omsorgsperson kan ikke barnets nervesystem utvikle seg tilstrekkelig. I relasjonen skapes det et unikt mønster av nevralt kretsløp, og på den måten blir hvert enkelt menneskets hjerne helt unik, skapt gjennom både arv og miljø (Hart 2011, 121).

Utviklingen av tilknytning mellom barnet og dets omsorgspersoner begynner straks samspillet mellom dem tar til etter fødselen, og har nådd en viktig milepæl når barnet er ca. to år. Flere teoretikere har ment at dette er en sensitiv periode for dannelse av tilknytning, noe som i så fall skulle bety at barn som ikke har fått god nok omsorg i denne perioden, vil ha problemer med nære mellommenneskelige relasjoner senere i livet (Bunkholdt 2000, 174).

4.2 Hva er tilknytning?

Tilknytningsteorien beskriver prosessen som resulterer i barnets livsnødvendige forbundethet med omsorgspersonen, og hvordan tilknytningen fører til dannelsen av indre mentale strukturer som er grunnlaget for barnets personlighetsdannelse og senere samspill med omverdenen (Hart og Schwartz 2009, 65).

Bjerke (2000, 170) definerer tilknytning som det emosjonelle båndet som formes ovenfor omsorgsgiverne, og som viser seg ved at barnet er nærhetssøkende, protesterer ved atskillelse og viser glede ved gjenforening.

4.2.1 John Bowlby`s tilknytningsteori

John Bowlby var en av de første som hevdet at spedbarn og mindre barn har medfødte behov for en varm, nær og vedvarende relasjon til en omsorgsperson, og at manglende tilknytning kan medføre alvorlige og permanente personlighetsmessige skader.

Tilknytningssystemet gjør spedbarnets sjanse for å overleve større ved å tillate barnets umodne nervesystem å benytte seg av omsorgsgivernes mer modne funksjoner til å organisere sine egne livsprosesser. Menneskebarn krever foreldremessig omsorg i en lang periode, og den psykososiale utviklingen og utviklingen av tilknytning er nær forbundet med hverandre (Hart 2011, 121-123).

Killèn (2003) skriver at ifølge Bowlby`s teori knytter alle barn seg til sine omsorgsgivere uansett hvordan de blir behandlet. Men de knytter seg på forskjellige måter avhengig av det følelsesmessige spillet mellom dem og deres omsorgsgivere, hvor omsorgsgivernes sensitivitet spiller en viktig rolle. Er omsorgspersonene sensitive, vil barnet utvikle en trygg tilknytning, det betyr at barnet føler seg trygg på at hvis det skulle føle seg truet innenfra eller utenfra, så vil foreldrene beskytte det. Barn som ikke opplever slike sensitive foreldre vil utvikle en utrygg tilknytning. Foreldrene her kan være tilbaketrukkne og/eller passive, avvisende, invaderende og/eller uforutsigbare (Killèn 2003).

Bowlby utviklet en teori om betydningen av opplevd psykologisk trygghet for utviklingen av sunn emosjonell og sosial utvikling, og han mente at utgangspunktet for opplevd

psykologisk trygghet var behovet for beskyttelse. Bowlby beskrev tilknytningsbegrepet som en tilbøyelighet til å knytte nære følelsesmessige bånd til bestemte individer som kan gi beskyttelse, trøst og psykisk ro. Teorien beskriver prosessen som ligger til grunn for barnets avhengighet av omsorgspersonen for å overleve, og videre hvordan barnet tilpasser seg omsorgspersonene for at de skal være fysisk og følelsesmessige tilgjengelige.

Hvordan tilknytningsrelasjonen utvikler seg, og barnets grad og art av tilpasning til omsorgspersonen, danner grunnlaget for barnets indre mentale strukturer, som igjen er med på å forme barnets sosiale og emosjonelle utvikling (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 104).

Videre hevdet Bowlby i sin utviklingsteori at det var fire faser for utviklingen av tilknytning. De tre første månedene av livet gir barnet orientering og signaler mot andre, uten at barnet skiller mellom omsorgsgiveren og ukjente. I de neste tre månedene begynner babyen å bli mer selektiv og viser at den begynner å skille kjent fra ukjent. Fra seks måneder og oppover begynner den egentlige tilknytningsutviklingen som varer frem til ca. to års alderen, hvor barnet opprettholder nærhet til ett eller flere mennesker ved hjelp av signaler og bevegelser (Bjerke 2000, 173). I løpet av denne tiden får babyen tydelige preferanser og viser dette blant annet ved å reagere med å trekke seg tilbake fra fremmede og søke til de kjente. Starten på den egentlige tilknytningsfasen kan utsettes til barnet er ca. ett år, hvis barnet har opplevd mye skifting av omsorgspersoner, slik at det ikke har fått blitt ordentlig kjent med noen ganske få stabile mennesker (Bunkholdt 2000, 180-181). Den siste fasen varer fra to års alderen og oppover, og omhandler dannelse av målkorrigerte sosiale forhold, endring av egen atferd og påvirkning av andres atferd slik at målet; nærhet, oppnås (Bjerke 2000, 173).

4.2.2 Mary Ainsworth og «Fremmedsituasjonen»

Bowlby antok at alle barn gjennomgikk de fire stadiene, men at det var store individuelle forskjeller i intensiteten av tilknytningen og det kvalitative innholdet (Bjerke 2000, 173). For å kunne måle slike forskjeller laget Ainsworth og hennes medarbeidere en standardisert laboratorie situasjon der barns atferd kunne registreres nøyaktig, den såkalte «Fremmedsituasjonen». Den kunne plassere ettåring i tre grupper; A, B eller C (Bjerke 2000, 174). Ainsworth og hennes medarbeidere hevdet at de individuelle forskjellene var

av kvalitativ art, ikke kvantitativ. Denne forskningsgruppen påviste at det finnes tre primære tilknytningsmønstre, og at disse tre avspeiler barnas reaksjoner på foreldrenes omsorgsstil. Type B ble anset for å representere en trygg form for tilknytning. De to andre kategoriene ble sett på som uttrykk for usikker tilknytning; utrygg og unngående (type A) og utrygg og ambivalent (type C).

1. A: Engstelig – unngående (unnavikende) tilknytning. Barn i denne kategorien viste bare få åpenlyse tegn på tristhet når moren gikk, og de ignorerte henne når hun kom tilbake. Barna var anspente og hemmende i sin lek.
2. B: Sikker tilknytning. Barna virket tilfredse, lekte aktivt og søkte kontakt når moren vendte tilbake. Noen av dem ble lei seg mens moren var borte, men lot seg trøste og gjenopptok leken når hun kom tilbake.
3. C: Engstelig – motstrebende (ambivalent) tilknytning. Når moren gikk ble barna i denne gruppen svært lei seg, og de var vanskelige å berolige og trøste når hun kom tilbake. Barna var kontaktsøkende og samtidig aggressive og motstrebende i sin kontakt, svingende mellom forsøk på kontakt og sinne. Leken deres var hemmet, og de var ofte passive

(Hart og Schwartz 2009, 78-79).

Senere undersøkelser har vist at enkelte barn ikke passet inn i noen av de tre gruppene, disse barna viste uorganisert og konfliktfylt atferd. Denne fjerde gruppen av reaksjoner ble kalt «disorganized – disoriented». Forskning viser at flertallet av barna som har vært utsatt for traume, oppfører seg slik (Bjerke 2000, 174).

Ainsworth sin teori om individuelle forskjeller går hovedsakelig ut på at barn har en medfødt evne til å etablere en form for tilknytning når de forholder seg til primære omsorgspersoner. Det tilknytningsmønstre som barna utvikler, avspeiler de forventningene det har dannet med hensyn til hvordan viktige personer oppfører seg i nære relasjoner, og deres formodninger om hvorvidt selvet kan utløse fysisk og mental støtte og omsorg fra andre. Den mentale presentasjonen av tilknytning som utvikles, blir generalisert og påvirker barnets affektregulering og samspillsmønstre med andre mennesker (Smith 2002, 207).

4.2.3 Psykoanalytiske modeller

Psykoanalytiske modeller er utviklingsmodeller som innebærer at mennesket gjennomlever en bestemt rekkefølge av stadier, både Sigmund Freud og Erik H. Erikson brukte psykoanalytiske modeller i sine teorier (Bjerke 2000, 167).

4.2.3.1 Freuds psykoseksuelle stadier

Freud la vekt på barnets erfaringer de fem første leveårene, og han mente at grunnlaget for den voksne personligheten ble lagt da. I Freuds teorier er det lystopplevelsen som er knyttet til bestemte kroppssoner som er viktig. I første leveår tilfredsstilles barnets behov mest gjennom munnen, overdreven eller svært lite oral tilfredsstillelse kan ifølge Freud påvirke utviklingen senere i livet (Bjerke 2000). Freud mente at barnets behov (sult og tørst) krever rask tilfredsstillelse og at behovstilfredsstillelse gir en lystfølelse. I det første leveåret er munnen som nevnt stedet for denne lystfølelsen, og Freud antok at barnet blir tilknyttet den personen som gir det mat (Bjerke 2000, 170).

4.2.3.2 Eriksons psykososiale stadier

Erikson tok i større grad hensyn til de utfordringene og konfliktene som folk møter senere i livet (Bjerke 2000, 167). Eriksons stadieteori betegnes ofte som en psykososial teori, fordi han la større vekt på barnets sosiale erfaringer og på de identitetskriser som sosialt og kulturelt liv kan føre til.

Erikson har fire utviklingsstadier som gjelder før puberteten. Først kommer det oralsensoriske stadiet, da barnet er helt avhengig av sine foreldre og av å bli tilfredsstilt av dem rent ernæringsmessig. Ved riktig tilfredsstillelse, fysisk nærhet, omsorg og kjærlighet legges grunnlaget for en følelse av grunnleggende trygghet og tillit. Ved avvisning og mangel på omsorg og kjærlighet, vil derimot barnet utvikle en grunnleggende mistillit til omverdenen (Bjerke 2000, 169)

4.3 Hva trenger barn for å oppnå tilknytning?

Bowlby kunne dokumentere at det følelsesmessige båndet mellom moren og barnet kunne utvikles uavhengig om barnet fikk mat av mor eller ikke. Det var helt vesentlig ifølge Bowlby at den tilknytningen som fant sted hos den nyfødte oppstod i relasjon til en omsorgsperson som kunne beskytte og gi sikkerhet. I følge den psykoanalytiske forståelsen ble maten sett på som det primære behovet til barnet, og det personlige forholdet mellom barnet og omsorgspersonen ble betraktet som ett sekundærbehov og en avhengighet. Den videre diskusjonen rundt matens betydning var verdifull for Bowlby, da hverken mat eller avhengighet som barnets vesentlige behov stemte med de antakelsene han hadde av barns utvikling. Dette på bakgrunn av at ingen av dem dekket det følelsesmessige båndet mellom barnet og omsorgspersonen. Tillit og selvtillit er to områder som utvikler seg samtidig innen normalutviklingen hos barn med trygg tilknytning, og siden Bowlby fant modellen om utvikling fra avhengighet til uavhengighet villedende, erstattet han begrepene avhengighet og uavhengighet, med tillit og selvtillit (Hart og Schwartz 2009, 67).

Bowlby hevder at det å være trygt tilknyttet innebærer tillit til at de personene man er forbundet med, er rede til å hjelpe når det er behov for det, og at det å søke trøst eller beroligelse hos dem nettopp er en del av den sunne utviklingen og ikke et uttrykk for avhengighet eller regresjon (Hart og Schwartz 2009, 67).

Bowlby's modell for utvikling var inspirert av biologen Waddington (1957) som snakker om utviklingsstier. Det vi ser at barnet ved fødselen av er utstyrt med forskjellige stier for utvikling, alle stiene er potensielt åpne og ligger nær hverandre, slik at spedbarnet har tilgang til et stort utvalg stier å følge. Hvilken sti som blir valgt på hvert enkelt trinn, og hvordan utviklingen forløper bestemmes av samspillet mellom barnet og det miljøet barnet omgås. Barn trenger derfor foreldre som er følsomme og responderer på barnets signaler. De barna som har det vil utvikle seg langs en sunn sti, mens barn med ufølsomme eller avvisende foreldre vil følge en avvikende sti med utvikling av en usikker eller engstelig tilknytning og forstyrret personlighetsdannelse. Med denne forståelsen forkaster Bowlby den psykoanalytiske ideen om en rekke utviklingsfaser som barnet går igjennom. Han snakker i stedet om at atferdssystemer kan bli aktivert som følge av modning og når det

omgivende miljøet responderer relevant på barnets signaler og behov. Teorien hans åpner dermed for å inkludere det omgivende miljøets betydning for utviklingen (Hart og Schwartz 2009, 68).

Bunkholdt (2000) hevder at for å kunne utvikle en trygg tilknytning må barnet vokse opp i ett miljø hvor de voksne er sensitive for signalene barnet gir, og som oppfatter dem riktig, aksepterer og bekrefter dem. Signaler fra barnet kan være blikk og gråt, og barnet bruker disse signalene til å påkalle omsorg fra sine omgivelser, for eksempel ved å gråte når det trenger mat. Barnet er på denne måten selv delaktig i tilknytningsprosessen, og vi får det som tilknytningsforskningen kaller tilknytningsatferd (Bunkholdt 2000, 175).

I følge Bowlby har tilknytningsatferden som funksjon å holde barnet nært nok moren til at sannsynligheten øker for at det blir beskyttet i situasjoner som oppfattes som farlige. Tilknytningsatferden regulerer nærhet og distanse til omsorgspersonen (Killèn 2003).

Tilknytningsatferden lar seg ikke nødvendigvis observere i enhver situasjon. Den kommer særlig godt til syne i situasjoner hvor barnet opplever seg truet ved fysisk eller psykisk stress. Tilknytningsatferd kan sees når barnet søker etter beroligelse, omsorg og trøst som nevnt over. Tilknytningsmønstre oppstår gjennom en prosess hvor barnet har minst en omsorgsperson som påtar seg den basale og nødvendige omsorgen, og som inngår i et samspill med det. Tilknytningsbåndet dannes gradvis gjennom dette samspillet, noe som betyr at barnet på et tidlig tidspunkt foretrekker de primære omsorgspersonene fremfor andre ukjente. Tilknytningspersonene organiseres hierarkisk, og det innebærer at barnet foretrekker en hovedtilknytningsperson for trøst og trygghet. Hvis denne personen ikke er tilgjengelig vil barnet gå til en annen tilknytningsperson, og i siste rekke til en fremmed. Et barn som ikke skiller mellom hovedtilknytningspersoner og andre er sannsynligvis tilknytningsforstyrret, det er et alvorlig tegn når barnet henvender seg ukritisk til tilfeldige voksne for omsorg og trøst (Hart 2011).

Tilknytningssystemet er som nevnt et atferdssystem som har særlig betydning for forståelsen av utviklingen. Bowlby snakker om den tidlige interaksjonen mellom moren og barnet som tidlige dialoger, hvor barnet med gråt eller smil kaller på den voksne omsorgspersonen. Spedbarnet er i stand til å gå i interaksjon med omgivelsene sine, blant annet med blikkontakt og evnen til imitasjon. Når disse tidlige dialogene utvikles så raskt og effektivt, oppfattes det som et uttrykk for at både moren og barnet er disponert for å

interagere i den felles dialogen: moren med sitt omsorgssystem og barnet med sitt tilknytningssystem. Det er interaksjonen mellom moren og barnet som danner grunnlaget for utviklingen av barnets personlighet og relasjoner til andre (Hart og Schwartz 2009, 69).

Tilknytningsatferd er derimot en betegnelse på alle de ulike formene for atferd som hjelper barnet med å skape og opprettholde nærhet til omsorgspersonen. Det er gjennom tilknytningsatferd barnet danner indre representasjoner av interaksjonen med tilknytningsfiguren og utvikler en varig stabil relasjon. Bowlby skiller mellom tilknytning og tilknytningsatferd. Tilknytning oppfattes som et atferdssystem, dvs. en sterk disposisjon hos barnet som setter det i stand til å komme nær, og være i forbindelse med den personen tilknytningen retter seg mot, og som evner å gi barnet sikkerhet i utforskningen av omverdenen. Tilknytningen er en egenskap hos den tilknyttede; den utgjør en beredskap som til stadighet er aktivert med henblikk på å overvåke tilknytningspersonens tilgjengelighet, og den påvirkes ikke av den aktuelle situasjonen (Hart og Schwartz 2009, 69).

4.3.1 Tilknytning og utforskning

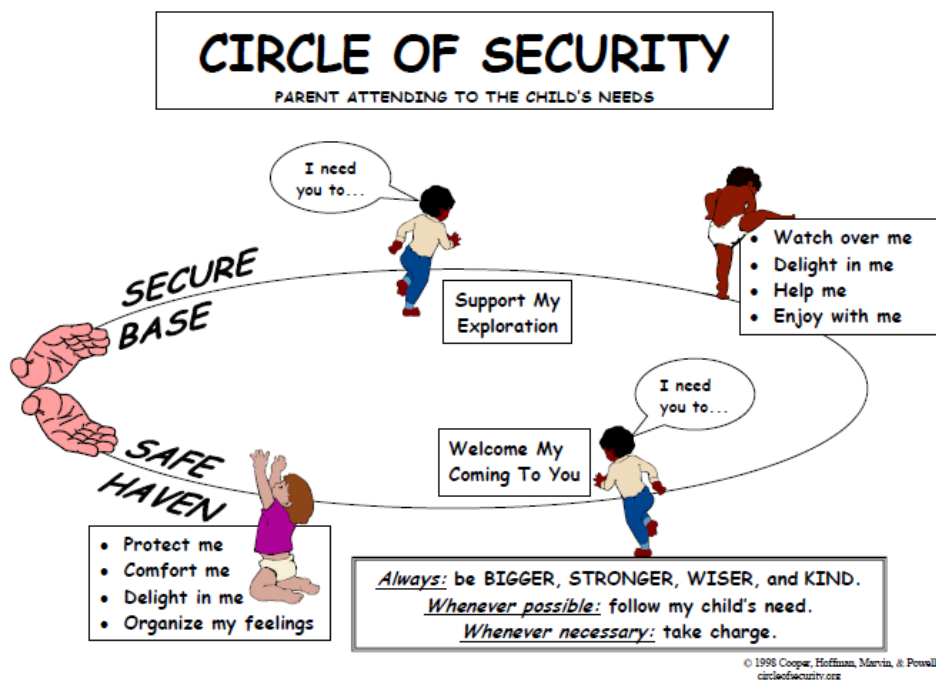
Relasjonen mellom tilknytningssystemet og utforskningsystemet er av særlig betydning, å barn bruker den omsorgspersonen det har tilknytning til som en trygg base for utforskning. Hvis barnet er redd, trett eller syk, eller tilknytningspersonen er fraværende vil utforskningsatferden forsvinne. Er barnet opplagt og tilknytningspersonen er tilstede, vil det øke sannsynligheten for utforskningsatferd (Hart 2011, 123).

Hart og Schwartz (2009, 67) skriver dette om trygg tilknytning:

En trygg tilknytning avføder høy selvtillit, mindre hjelpeløshet og større beredskap til å inngå i tilfredsstillende relasjoner med andre mennesker som utgjør en trygg base som man kan undersøke verden ut i fra og søke tilbake til når man blir urolig, engstelig eller trett.

4.3.1.1 COS – «Circle of security»

«Circle of security» er en tilknytningsbasert metode for tidlig intervensjon. Metoden er utarbeidet for å hjelpe omsorgspersoner til å være en trygg base og en trygg havn for barn i alle aldre (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 93). «COS» er også den behandlingsmodellen som mest direkte bygger på tilknytningsteori. Behandlingsformen legger vekt på utredninger som er basert på anerkjente instrumenter, og som skal gi forståelse av individets tilknytningsstrategi. For å vurdere barnet og relasjonen benyttes Ainsworths «Fremmedsituasjon», og for å få forståelse av omsorgspersonenes representasjoner benyttes COS – intervjuet (COSI) (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 230).

4.4 Tilknytning og mentalisering

Mentalisering kan forstås som evnen til å oppfatte og tolke egen og andres atferd i lys av mentale tilstander og intensjoner. Mentalisering fremmer sosial forståelse og kommunikasjon. Et høyt nivå av mentalisering innebærer evnen til å regulere og forholde seg til negative og kompliserte mentale tilstander (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 106).

Barnet har et medfødt grunnlag for selvregulering, og reguleringen går fra å være noe som finner sted i en gjensidig kontakt, til å være individuell. Målet med selvreguleringen er å være både seg selv og i kontakt med en annen, noe som er forutsetningen for den senere utviklede empatieevnen. Empati er evnen til å fornemme og forstå egne og andres følelser og kunne reflektere over hva som foregår følelsesmessig mellom mennesker, det er dette som kalles mentaliseringsevnen (Hart 2011, 121). Jo mer en person er i stand til å attribuere mentale tilstander til atferd hos seg selv og andre, desto mer sannsynlig er det at denne personen kan etablere og utvikle nære og langvarige relasjoner med andre. En god mentaliseringsevne ligger til grunn både for å føle seg avhengig av, knytte seg til og være nær betydningsfulle andre, og for å kunne kjenne seg autonom og avgrenset. Det er nettopp evnen til å balansere mellom avhengighet og autonomi som kjennetegner trygge individer. Kjerneelementet i mentaliseringsevnen er nemlig foreldrenes evne til å tilskrive mentale tilstander hos seg selv og andre, dette blir basis for utviklingen av trygg tilknytning hos barna deres (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011).

Det er mye som tyder på at barn som vokser opp i trygge relasjoner, under betingelser der de kan få hjelp til å affektregulering og organisering av følelser, også vil utvikle en høyere grad av mentalisering. I en trygg relasjon vil tilknytningspersonen kontinuerlig fortolke barnet og dermed aktivt fremme mentalisering. Forskning har bekreftet at mødre som har en god evne til å tenke om barnet, og som overfor barnet kan verbalisere sine tanker om barnets indre tilstander, får tryggere barn (Brandtzæg Smith og Torsteinson 2011). Det er viktig å presisere at mentaliseringsevnen er en dynamisk kapasitet som fungerer mindre optimalt under stress. Når tilknytningssystemet er aktivert, gir det ofte en opplevelse av stress, noe som igjen påvirker muligheten til å mentalisere. Det finnes altså en gjensidig dynamikk mellom mentalisering og tilknytning (Brandtzæg Smith og Torsteinson 2011).

Forskning bekrefter at mødres kapasitet til å mentalisere i forhold til barnet er sterkt assosiert med trygg tilknytning, og at desorganisert tilknytning, som indikerer at barnet ikke har fått hjelp med emosjonsreguleringen, begrenser mentaliseringsevnen senere i livet. Når trygg tilknytning leder til mentalisering, kan man også si at kapasiteten for mentalisering er en markør for trygg tilknytning (Brandtzæg Smith og Torsteinson 2011, 109).

Det viktigste aspektet for å forstå sammenhengen mellom trygg tilknytning og mentalisering er at trygge barn ikke trenger å aktivere tilknytningssystemet så ofte som utrygge barn, og derfor har større mulighet til å praktisere mentalisering i relasjonen til omsorgspersonen. I tråd med denne forståelsen vil barn med utrygg tilknytning ikke få anledningen til å utvikle denne evnen så godt, fordi de stadig må følge med på foreldrenes affektive og mentale tilstander. De utrygge barna får dermed mindre mulighet til å være i konfliktfrie situasjoner der de på en utforskende måte kan få hjelp til å forstå indre tilstander. Forskning viser for øvrig at utrygge barn bruker lengre tid enn trygge barn på å regulere emosjonene etter å ha vært oppbrakte (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 108).

4.4.1 Affektregulering i tilknytning og mentalisering

Det som er mest betydningsfullt for hva slags tilknytningsstrategi et barn danner seg, er hvordan det får hjelp til å regulere følelser. Vi har sett at affektregulering utgjør ett sentralt element i barnets kapasitet til å befinne seg i en mentaliseringsmodus, og dermed få mulighet til å utvikle denne kapasiteten videre. Om den voksne ikke er tilgjengelig for barnets tilknytningsbehov, eller selv blir emosjonelt oppbrakt, vil ikke barnet få hjelp til å roe seg emosjonelt, eller få hjelp til å gjøre seg tanker om sin egen og den andres mentale tilstand (Brandtzæg Smith og Torsteinson 2011, 108).

Spedbarnets nervesystem vil strekke seg langt for å engasjere seg med omsorgspersonens nervesystem, og når barnets behov for gjensidig affektregulering tilfredsstilles, skaper det en opplevelse av behag og vitalitet hos barnet. Barnets kognitive og følelsesmessige kompetanser utvikles gjennom denne følelsesmessige kommunikasjonen. Hjernens former seg ut fra det miljøet som tilbys, og nervesystemet regulerer seg ut fra de gitte omstendighetene, dette skjer uansett om barnet kommer fra et miljø hvor dets behov er blitt imøtekommet gjennom en følelsesmessig inntonet kontakt, eller fra et miljø hvor det utsettes for omsorgssvikt. Når samspillet mellom omsorgspersonen og barnet synkroniseres, skapes det en felles motivasjon og felles oppmerksomhet, og gjennom det lærer barnet sosiale samspill som det senere vil benytte seg av i alle mellommenneskelige relasjoner (Hart 2011, 123).

4.5 Indre arbeidsmodeller

Ut ifra samspillet med tilknytningsfiguren utvikler barnet i siste halvdel av det første leveåret en rekke modeller som det skaper sin forståelse av verden ut fra, det er disse modellene Bowlby kaller indre arbeidsmodeller. Barnets oppfatning av omverdenen struktureres gjennom disse modellene, som også inkluderer barnets oppfatning av seg selv i samspillet. Arbeidsmodellen er en hypotetisk konstruksjon som betegner barnets mentale representasjon av andre og seg selv, og som setter det i stand til å «tenke om virkeligheten», det vil si gjøre seg antakelser om den, forutsi hendelser og planlegge sin egen atferd (Hart og Schwartz 2009, 72).

4.6 Tilknytningsforstyrrelser

4.6.1 Trygg / utrygg tilknytning

Den trygge tilknytningen oppstår når barnet har en sikker base, det vil si opplever å ha tilgang til omsorgspersonen når tilknytningsatferden er aktivert. Den sikre basen vil her bli en del av barnets arbeidsmodell, som vil danne grunnlaget for en balanse mellom utforskning og søking etter trygghet (Hart og Schwartz 2009, 77).

Bjerke (2000) skriver at tre forhold ble antatt å være viktige for å oppnå trygg tilknytning; omsorgsgivers følsomhet overfor barnets signaler, særlig hvor raskt og konsekvent vedkommende reagerer. Hvor mye samhandling omsorgsgiver tar initiativ til, og i hvilken grad miljøet er regulert slik at barnet kan forstå følgene av egne handlinger.

En innvending mot hypotesen om at omsorgsgivers sensitivitet er hovedårsaken til barns tilknytningskvalitet, er at den i stor grad utelukker barnas eget bidrag til samspillet.

Det kan altså reises tvil om at det er omsorgsgivers sensitivitet som er årsaken til kvaliteten ved vanlige barns tilknytning. Likevel tyder enkelte undersøkelser på at ekstrem mangel på sensitivitet lett kan føre til utrygg tilknytning (Bjerke 2000, 176).

Tilknytningen kan imidlertid ha en kvalitet som gjør det umulig eller vanskelig for barnet å gjøre bruk av tilknytningsfiguren som en trygg base. Det kan ha utviklet arbeidsmodeller med defensiv frakopling, eller det kan finnes motstridende arbeidsmodeller som følge av

omsorgspersonens utilgjengelighet, og her vil det være snakk om utrygg tilknytning. Barns forskjellige måter å være tilknyttet på kan beskrives i tilknytningsmønstre, og Mary Ainsworth fant i sin opprinnelige undersøkelse tre ulike tilknytningsmønstre, ett trygt mønster og to utrygge som nevnt tidligere (Hart og Schwartz 2009).

4.6.2 Atypiske tilknytning

Atypiske tilknytningsmønstre er atferd hos spedbarn og småbarn som ikke faller inn under kriteriene for de etablerte formene for trygg, utrygg/unngående og utrygg/ambivalent tilknytning. Atypisk tilknytningsatferd er det man som regel ser når småbarn har vært adskilt fra sine primære omsorgspersoner i flere uker under uheldige forhold, eller har blitt utsatt for omsorgssvikt/mishandling. Gjenforeningsatferd under slike betingelser viser en dyptgående desorientering i forhold til omgivelsene og en gjennomgripende undertrykkelse av affekt og adferd rettet mot tilknytningspersonen (Smith 2002, 208).

Atypisk tilknytning kan beskrives på tre nivåer. I bred forstand kan det identifiseres ved å se nærmere på hvordan de forskjellige adferds systemene er integrert. Det er to atferds systemer hos barn som er særlig relevant til tilknytningssystemet; systemene for utforskning og frykt. Barn med en trygg tilknytning vil lett kunne skifte mellom tilknytningsatferd og utforskning i en fremmedsituasjon. Barn med utrygg/unnvikende tilknytning vil virke svært forsiktige idet de vender seg bort fra tilknytningspersonen. De som er utrygg/ambivalente er som regel langsomme med hensyn til å deaktivere tilknytningssystemet i fremmedsituasjonen. Barn med atypisk tilknytningsmønstre viser hverken utforskning eller tilknytningsatferd over for den primære omsorgspersonen, de viser frykt eller en kombinasjon av frykt og tilknytning (Smith 2002, 209).

På et lavere nivå i beskrivelsen av tilknytningsmønstre benyttes samspill og emosjonelle uttrykk. Når man vurderer de vanligste mønstre for trygg og utrygg tilknytning i fremmedsituasjonen, benytter man som regel barnets reaksjoner på tilknytningspersonen i gjenforeningsperiodene. Reaksjon på gjenforening omfatter fire former for samspillsaktivitet; nærhetssøkende, opprettholdelse av kontakt, unngåelse av nærhet og motstand mot kontakt. Disse formene for samspillsaktivitet utgjør, kombinert med forskjellige emosjonelle uttrykk, de viktigste kriteriene ved vurdering av tradisjonelle mønstre for trygg eller utrygg tilknytning (Smith 2002, 210).

Bowlby hadde bestemte oppfattelser av betydningen av tidlige erfaringer i utviklingspsykologien, om betydningen av barnets aktuelle situasjon og om hvilke utviklingsprosesser som lå til grunn for senere vanskeligheter. Han understrekte spesielt at barns tilpasning alltid er ett produkt både av utviklingshistorien og de nåværende omstendighetene. Det vil si at de tidlige erfaringer aldri virker som en hovedårsak til patologi, men at de har betydning for resultatet fordi utviklingen skal forstås som et komplekst samspill mellom egenskaper hos barnet og på hvilken måte disse kvalitetene virker inn på tilknytningspersonen over tid (Smith 2002, 219). Det innebærer at atypisk tilknytning ikke skal oppfattes som umiddelbar årsak til senere problemer, men at atypisk tilknytning kan føre barnet inn på en utviklingsvei som senere blir forbundet med psykopatologi (Smith 2002, 220). Med dette forbehold kan det nevnes at det spesielt er aggresjon eller såkalte eksternaliseringsvanskeligheter som er typiske følgetilstander for desorganisert tilknytning (Smith 2002, 220).

Man skal likevel være forsiktig med å bruke desorganisert tilknytning som et diagnostisk redskap, for man har enda ikke påvist noen sammenheng mellom desorganisert tilknytning og senere vanskeligheter, i tillegg er det uklart hvor spesifikke konsekvensene av desorganisert tilknytning er. Forskning har vist at det både er sammenheng mellom desorganiserte tendenser og aggressive atferdsproblemer. Disse følgetilstandene er forskjellige og det å antas at de representerer forskjellige utviklingsveier. Man må regne med at det finnes undergrupper av desorganiserte barn, og at disse har forskjellige følgetilstander (Smith 2002, 220).

4.6.3 Desorganisert tilknytning

Desorganisert tilknytning er den tilknytningsklassifikasjonen som handler om barn som ikke får hjelp av omsorgspersonene til å regulere stress, og der de opplever at det ikke finnes gode trygghetsskapende løsninger når de forsøker å håndtere uro. Barn som har en organisert tilknytningsstrategi (A, B eller C), opplever at det er mulig å ha en forbindelse med omsorgspersonen selv om det emosjonelle behovet ikke blir dekket fullt ut (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 134).

Desorganisert tilknytning representerer et atypisk mønster og regnes for å være den tilknytningsklassifikasjonen som er forbundet med størst risiko. Desorganisert tilknytning beskriver flere former for atferd som det tidligere ikke har vært lagt vekt på, atferd som ble

vurdert som fryktsom, uforståelig, konfliktfull eller uorganisert. Kjernen i desorganisert tilknytning er frykt, og dreier seg om barn som på grunn av foreldrenes atferd eller fremtreden blir redde, samtidig som de ønsker å søke foreldrene for trygghet og støtte, av den grunn opplever de en uløselig konflikt som treffer så grunnleggende psykologiske behov at den skaper atferd som er preget av desorganisering (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 135).

4.6.4 Udiskriminerende atferd

Udiskriminerende atferd beskrives i litteraturen som en annen form for atypisk tilknytningsatferd, og kjennetegnes ved at små barn søker nær kontakt med fremmede fremfor dem de er tilknyttet. Selv om udiskriminerende atferd ikke er et tegn på desorganisert tilknytning, inngår dette atferdsmønsteret som en av to kategorier av tilknytningsforstyrrelser hos barn under 5 år. I ICD-10 er disse kategoriene omtalt som henholdsvis (F94.1) reaktiv tilknytningsforstyrrelse og (F94.2) udiskriminerende tilknytningsforstyrrelse i barndommen (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 142).

Pettersen (2013) referer til WHO (1994) og skriver at reaktiv tilknytningsforstyrrelse er en skade som oppstår i tilknytningsperioden i løpet av de første fem leveårene til barnet, og er nesten utelukkende et resultat av omsorgssvikt eller mishandling. RTF (reaktiv tilknytningsforstyrrelse) kan komme til uttrykk på flere måter, og i ulik styrke hos forskjellige barn. Felles for alle er allikevel at de ikke har fått gode tilknytningserfaringer. Barnets mangelfulle selvinnsikt gjør at mange barn med RTF ikke har en egen problemopplevelse eller forståelse av å være annerledes enn andre, og derfor heller ikke har noe ønske om hjelp eller endring. De kan også ha problemer med å regulere egne følelser, har lav frustrasjonstoleranse, negative følelser og tanker om seg selv, samt vansker med å søke og motta trøst (Pettersen 2013). Et annet kjennetegn for barn med RAD kan være manglende evne til innlevelse og empati, og problemer med å forstå seg selv. De kan også ha problemer med å forstå andre menneskers tanker og følelser, og sette seg inn i andres situasjoner, samt at de ikke viser skyld eller ansvarsfølelse i situasjoner hvor dette ville vært aktuelt (Haarklou 1998).

Den udiskriminerende atferden blir sett på som en form for forstyrrelser i evnen til sosial relatering, der barnet ikke viser seg selektiv når det skal nærme seg andre mennesker. Denne formen for atferd har vært beskrevet blant barn som har vokst opp på institusjon,

der de måtte forholde seg til mange omsorgspersoner og dermed fikk liten anledning til å knytte nære forbindelser til noen få bestemte mennesker. Sosialt udiskriminerende atferd er også forbundet med aggresjon og hyperaktivitet. Sammenhengen mellom denne formen for atferd og desorganisert tilknytning har imidlertid vært noe uklar. Årsaken til utviklingen av udiskriminerende tilknytningsatferd er usikker, men en hypotese har vært at denne atferden er et resultat av at barnet har opplevd tilknytningspersonen som en utelukkende kilde til frykt. En annen hypotese har vært at småbarns udiskriminerende atferd fremmes av alvorlig vanskjøtsel (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011, 142).

5.0 Drøfting

I dette kapitlet av oppgaven vil jeg diskutere de teoretiske funnene jeg har gjort gjennom litteraturstudiet, i lys av problemstillingen;

«Hvordan kan tidlige tilknytningsforhold påvirke barnets emosjonelle og sosiale utvikling?»

5.1 Hva trenger spedbarn for å oppnå tilknytning?

Ut ifra hva jeg har lest av litteratur i arbeidet med denne oppgaven, er tilknytning enkelt forklart det forholdet ett barn har til sine omsorgspersoner. Ett godt eller dårlig forhold til omsorgspersonene er ofte ett resultat av at barnet har en trygg eller utrygg tilknytning til sine nærmeste. Hart og Schwartz (2009) skriver at ett trygt tilknyttet barn har høy selvtillit, mindre hjelpeløshet og at de har en beredskap som gjør at de kan inngå i relasjoner med andre mennesker som utgjør en trygg base. En trygg base vil stimulere utforskertrang hos barna, samtidig som de har noe å vende tilbake til når de blir engstelige og urolige.

I følge Freud (1933) trenger spedbarn at deres behov som for eksempel sult og tørst blir raskt tilfredsstilt, og at denne tilfredsstillelsen gir barna det han kaller lystfølelse. På denne måten antok Freud at gjennom hans første fase; oralfasen, ble barnet tilknyttet den som tilfredsstilte det ernæringsmessig. Freud mente at lystopplevelsen som var knyttet til bestemte kroppssoner var viktig, og i første leveår ble barnets behov tilfredsstilt oralt (Bjerke 2000). Fra Freuds sine stadier kan vi trekke likhetstrekk til Erikson (1980) som i sin tid også snakket om ulike stadier som mennesket gjennomlever i en bestemt rekkefølge. Erikson skriver at barn gjennomgår fire utviklingsstadier før de når puberteten, og at det første stadiet er det oralsensoriske. Her er barnet helt avhengig av foreldrene sine for å bli tilfredsstilt ernæringsmessig (Bjerke 2000).

Freud (1933) og Erikson (1980) er altså begge enige i at barnet må tilfredsstilles gjennom det orale i sitt første leveår, og ved rask og riktig tilfredsstillelse vil barnet oppleve en følelse av trygghet og tillit, og at det vil bli tilknyttet den som gir det næring (Bjerke 2000). Her vil jeg trekke inn John Bowlby, som nevnt tidligere var han en av de første som hevdet at spedbarn hadde et medfødt behov for en varm, nær og vedvarende relasjon til en

omsorgsperson (Hart 2011). Bowlby kunne gjennom sin forskning dokumentere at det følelsesmessige båndet mellom moren og barnet kunne utvikles uavhengig om barnet fikk mat av moren eller ikke (Hart og Schwartz 2009). Dette strider imot forståelsen til Freud (1933) og Erikson (1980) da de så på oral tilfredsstillelse som det primære behovet til barnet, og at forholdet mellom barnet og omsorgspersonen ble sett på som ett sekundærbehov. Videre hevdet Erikson at ved riktig tilfredsstillelse, fysisk nærhet, omsorg og kjærlighet ble grunnlaget for en følelse av trygghet og tillit lagt, dette var Bowlby også enig i (Hart og Schwartz 2009). Her vil jeg nevne at hverken Freud, Erikson eller Bowlby diskuterer barnets bidrag til samspillet. Dette samspillet begynner allerede under fosterutviklingen, hvor fosteret kan ha alle genetiske muligheter for en normal utvikling, men kan her bli utsatt for påvirkninger som forandrer utviklingsforløpet. Bjerke (2000) skriver at det kan foreligge biologiske gitte utviklingshemninger som kan påvirke barnets utvikling, og som kan gjøre det vanskelig for omsorgspersonene og skape en trygg tilknytning hos barnet. Dette er altså en innvending mot hypotesen om at det er kun omsorgsgivers sensitivitet som er hovedårsaken til barnets tilknytningskvalitet.

5.2 Barnets samspill

Tilknytningsteorien beskriver prosessen som skjer når ett barn inntreer i sin livsnødvendige relasjon til omsorgspersonen, en prosess som starter så snart barnet er født. Denne tilknytningen vil kunne føre til dannelsen av indre mentale strukturer som er grunnlaget for barnets personlighetsdannelse og senere samspill med omverdenen (Hart og Schwartz 2009). For at dette skal kunne skje må barnet vokse opp i ett miljø hvor de voksne er sensitive ovenfor barnet og de signalene barnet gir. De voksne må kunne oppfatte dem riktig, akseptere og bekrefte dem. Barnet er rett og slett avhengig av at det vokser opp med voksne som forstår det, og som ser dets behov til enhver tid. Signaler fra barnet vil i første del av livet bestå av gråt og blikk, og barnet vil blant annet gråte når det trenger mat. På denne måten bruker barnet sine kommunikasjonsmetoder til å påkalle omsorg fra sine omgivelser, og gi omsorgspersonene beskjed om at det har behov som må tilfredsstilles (Bunkholdt 2000).

For at barnet skal kunne lære om sosiale samspill som det senere vil benytte seg av i alle mellommenneskelige situasjoner, må samspillet mellom barnet og omsorgspersonen synkroniseres. Dette skaper en felles oppmerksomhet og motivasjon, og gjennom det

utvikler barnet i siste halvdel av første leveår en rekke modeller som det skaper sin forståelse av verden ut i fra, disse modellene kaller Bowlby indre arbeidsmodeller (Hart 2011). For barn som ikke klarer å synkronisere seg med sine omsorgspersoner av ulike årsaker, vil ikke denne felles oppmerksomheten og motivasjonen for utvikling av disse modellene være tilstede. Det kan skyldes at tilknytningen til barnet har en kvalitet som gjør det umulig eller vanskelig for barnet å benytte seg av omsorgspersonen som en trygg base. Barnet kan av ulike årsaker ha utviklet arbeidsmodeller med en defensiv frakopling eller det kan finnes motstridende arbeidsmodeller som følge av at omsorgspersonen ikke er tilgjengelig når barnet trenger det. Her vil det altså være snakk om en utrygg tilknytning (Hart og Schwartz 2009). Gjennom modellen «Circle of security» ser vi hvordan barnet trenger en trygg base for å stimulere utforskertrang, og at det trenger omsorgspersoner som gir oppmerksomhet og som motiverer ved å være sensitive for de signalene og behovene barnet sender (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011). Når den trygge basen er fraværende vil ikke barnet ha muligheten til å skape sin forståelse av verden gjennom indre arbeidsmodeller, fordi utforskningsatferden uteblir. Denne forsvinner fordi barnet ikke stoler på at omsorgspersonen kan beskytte det og gi trygghet om det blir redd eller føler seg truet. Hvordan barnet oppfatter verden, og hvordan barnet oppfatter seg selv struktureres gjennom disse indre arbeidsmodellene, og gjør barnet i stand til å danne seg antagelser, forutsi hendelser og planlegge sin egen atferd, det er derfor viktig for utviklingen at barnet får denne muligheten (Hart og Schwartz 2009).

Bowlby beskrev tilknytningsbegrepet som en egenskap til å knytte nære, følelsesmessige bånd til bestemte individer som kunne gi beskyttelse, trøst og psykisk ro (Bjerke 2000). Bowlby hevdet at alle barn knyttet seg til sine omsorgsgivere uansett hvordan de ble behandlet, og at dette kunne sees som et overlevelsesinstinkt fra barnas side. Forskjellen her er at barna som blir godt eller dårlig behandlet tilknytter seg til sine omsorgspersoner på forskjellige måter, avhengig av det følelsesmessige samspillet mellom dem. Er omsorgspersonene sensitive, vil barnet utvikle en trygg tilknytning, som betyr at barnet vil føle seg sikker på at omsorgspersonene beskytter det. De barna som ikke har sensitive omsorgspersoner vil utvikle en utrygg tilknytning, hvor barna ikke stoler på at foreldrene vil beskytte dem og gi dem trygghet (Killèn 2003). Tilknytning er ett begrep det har blitt forsket mye på, og det beskriver altså det emosjonelle båndet som dannes mellom barna og deres omsorgspersoner. Bjerke (2000) skriver at tilknytning kan sees når ett barn søker nærhet, protesterer ved atskillelse og viser glede ved gjenforening til omsorgspersonen, og

at denne atferden i teorien blir kalt tilknytningsatferd. I følge Bowlby har tilknytningsatferd som funksjon å holde barnet nært nok moren til at sannsynligheten øker for at det blir beskyttet i situasjoner som oppfattes som farlige. Vi kan derfor si at tilknytningsatferd regulerer nærhet og distanse til omsorgspersonen (Killèn 2003). Når barnet er nyfødt vil det ikke ha muligheten til å regulere avstanden til omsorgspersonen fysisk, og som nevnt tidligere benytter derfor barnet gråt til å påkalle omsorg. Dersom omsorgspersonen responderer på gråten, vil det gi barnet en følelse av beskyttelse og trygghet. Fra barnet er ca. 6 måneder og oppover vil det ha muligheten til å søke de kjente og trekke seg tilbake fra fremmede (Bunkholdt 2000). Her vil det uansett være store individuelle forskjeller i hvordan barna reagerer på kjente og ukjente voksne, og når de aktiverer tilknytningsatferd i usikre situasjoner (Bjerke 2000).

5.3 Trygg/utrygg tilknytning

Killèn (2003) skriver at det ikke alltid lar seg gjøre å observere tilknytningsatferden, men at den kommer godt til syne i situasjoner hvor barnet føler seg utsatt for fysisk eller psykisk stress. Det finnes både gode og dårlige tidlige tilknytningsforhold. Dessverre er det mange små barn som lever med dårlig og utrygg tilknytning til sine omsorgspersoner. For å kunne undersøke kvaliteten av tilknytning hos ettåringer utviklet Ainsworth (1978) den såkalte «Fremmedsituasjonen» (Killèn 2003). «Fremmedsituasjonen» kan gi svar på hvilke tilknytningsforhold barnet vokser opp i, og resultatet kan plassere ettåringer i tre grupper; A, B og C. B representerer en trygg form for tilknytning, mens de to andre kategoriene representerer usikker tilknytning; utrygg og unngående (A), og utrygg og ambivalent (C) (Hart og Schwartz 2009). Det finnes også noen småbarn som ikke faller inn under noen av kriteriene for de etablerte formene for tilknytning, og atferden til disse barna omtales som atypiske tilknytningsmønstre (Smith 2002). Et atypisk tilknytningsmønster er desorganisert tilknytning, som regnes for å være den tilknytningsklassifikasjonen som er forbundet med størst risiko. Her dreier det seg altså om barn som på grunn av foreldrenes atferd blir redde, samtidig som de ønsker å søke foreldrene for trygghet og beskyttelse. På grunn av dette opplever barna en konflikt som treffer så grunnleggende psykologiske behov at den skaper en atferd som er preget av desorganisering (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011).

En annen form for atypisk tilknytningsatferd er udiskriminerende atferd som kjennetegnes ved at små barn søker nær kontakt med fremmede fremfor dem de er tilknyttet til (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011). Et barn som ikke skiller mellom sine hovedtilknytningspersoner og andre er sannsynligvis tilknytningsforstyrret, og det er et alvorlig tegn når barnet ukritisk henvender seg hos tilfeldige voksne for omsorg og trøst (Hart 2011). Som nevnt tidligere kan tilknytningsatferden sees når barnet søker etter omsorg, og at tilknytningsmønstre oppstår gjennom en prosess hvor barnet har minst en omsorgsperson som påtar seg den nødvendige omsorgen, og som inngår i ett samspill med barnet. Her blir det nok en gang tydelig hvor viktig samspillet mellom barnet og dets omsorgspersoner er, da det er gjennom dette samspillet at tilknytningsbåndet gradvis dannes, noe som betyr at barnet vil foretrekke de primære omsorgspersonene fremfor ukjente (Hart 2011).

Selv om udiskriminerende atferd ikke er et tegn på desorganisert tilknytning, inngår likevel dette atferdsmønsteret som en av to kategorier av tilknytningsforstyrrelser hos barn under 5 år. Den andre tilknytningsforstyrrelsen er reaktiv tilknytningsforstyrrelse. Det er en skade som oppstår i tilknytningsperioden i løpet av de første fem leveårene til barnet, og er nesten utelukkende et resultat av omsorgssvikt eller mishandling (Pettersen 2013). Barna kan ha problemer med å regulere egne følelser, har lav frustrasjonstoleranse, negative følelser og tanker om seg selv, samt at de har vansker med å søke og motta trøst. Et annet kjennetegn er deres manglende evne til innlevelse og empati, samt problemer med å forstå seg selv og andre menneskers intensjoner, motiver, tanker og følelser (Pettersen 2013).

Noe av det som er mest avgjørende for hvilken tilknytningsstrategi et barn danner seg er hvordan det får hjelp til å regulere følelsene sine. Det er mye som tyder på at barn som vokser opp med trygge relasjoner, under betingelser hvor de kan få hjelp til affektregulering og organisering av følelser, vil kunne utvikle en høyere grad av mentalisering. Mentalisering forstås som evnen til å oppfatte og tolke egen og andres atferd, i lys av mentale tilstander og intensjoner, og at mentalisering fremmer sosial forståelse og kommunikasjon (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011). Barn har ett medfødt grunnlag for selvregulering, og målet med denne reguleringen er at barnet skal lære å være både seg selv og i kontakt med en annen, dette er en forutsetning for den senere utviklingen av empati. Empati er evnen til å fornemme og forstå egne og andres følelser, og kunne reflektere over hva som foregår følelsesmessig mellom mennesker, det

er dette som kalles mentaliseringsevnen (Hart 2011). Her kan vi se på muligheten for at barn med RTF har en dårlig utviklet mentaliseringsevne. Kjerneelementet i mentaliseringsevnen er nemlig foreldrenes evne til å tilskrive mentale tilstander hos seg selv og andre, og dette blir basis for utviklingen av trygg tilknytning hos barna deres. Når foreldrene mangler evnen til å gjøre akkurat dette, vil ikke barnet få hjelp til affektregulering og organisering av følelser som jeg har nevnt tidligere, og vi får da barn som vokser opp med en utrygg tilknytning og manglende evne til mentalisering (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011).

Funn fra teorien viser at en trygg tilknytning avføder høy selvtillit og mindre hjelpeløshet hos barn. Disse barna har også en større beredskap til å inngå i relasjoner med andre mennesker, slik at de utgjør en trygg base å søke tilbake til når de blir urolig eller redd, som «Circle of security» viser (Hart og Schwartz 2009). I en trygg relasjon vil tilknytningspersonen kontinuerlig fortolke barnet, og dermed aktivt være med på å fremme mentalisering. Teorien forteller oss at mødre som har en god evne til å tenke om barnet, og som overfor barnet kan sette ord på sine tanker rundt barnets følelser, vil få tryggere barn. Ut i fra dette kan vi si at trygg tilknytning leder til mentalisering, og at mentalisering er en markør for trygg tilknytning (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011).

Hart (2011) skriver om tilknytning og utforskning, og at relasjonen mellom disse to områdene er av særlig betydning for barnets utvikling. Barn med en trygg tilknytning bruker den personen de har tilknytning til, som en trygg base for å kunne utforske verden. «Circle of security» illustrerer hvordan omsorgspersonen til barnet kan være en trygg base og en trygg havn. Gjennom modellen kan vi se at barnet trenger at omsorgspersonen støtter det gjennom utforskning, hjelper ved behov og viser glede på barnets vegne. Videre viser modellen at omsorgsperson også må ønske barnet velkommen tilbake, beskytte og trøste det (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011). Modellen viser oss nok en gang betydningen av at barn har voksne omsorgspersoner som er sensitive for deres behov, og som ser det, forstår det, og beskytter det, som både Freud, Erikson og Bowlby skriver om i sine teorier.

Det er mye som tyder på at tidlige tilknytningsforhold påvirker barnets sosiale og emosjonelle utvikling. Tidlige trygge tilknytningsforhold vil trolig fremme utvikling, mens tidlige utrygge tilknytningsforhold fort vil kunne føre barnet inn på usunne utviklingsstier.

Som nevnt i teorien er Bowlby`s modell for utvikling inspirert av biologen Waddington (1957) som snakker om utviklingsstier. Her kan vi lese at barn med ufølsomme eller avvisende foreldre vil følge en avvikende sti med utvikling av en usikker eller engstelig tilknytning og forstyrret personlighetsdannelse (Hart og Schwartz 2009). Som nevnt er samspillet mellom barnet og omsorgspersonen avgjørende for om barnet utvikler indre arbeidsmodeller. Her er det grunn til å tro at miljøet barnet omgås vil være avgjørende for hvilken sti som blir valgt og hvordan utviklingen forløper (Hart 2011). Med denne forståelsen av utvikling forkaster Bowlby den psykoanalytiske teorien til Freud og Erikson, om at barnet går igjennom en rekke utviklingsfaser i en bestemt rekkefølge. Han snakker i stedet om at atferdssystemer blir aktivert som følge av modning når det omgivende miljøet responderer relevant på de signalene og behovene barnet sender ut. Teorien til Bowlby åpner dermed opp for å inkludere miljøets betydning for utviklingen (Hart og Schwartz 2009).

6.0 Avslutning

I avslutningen vil jeg oppsummere drøftingen i korte trekk, samt komme med en konklusjon til problemstillingen.

6.1 Oppsummering

I drøftingen har jeg tatt for meg tilknytningsbegrepet og ulike tilknytningsteorier. Jeg har sett på hva spedbarn og småbarn trenger for å oppnå tilknytning. Her har jeg trukket inn hva Freud, Erikson og Bowlby mener at barna trenger for å bli tilknyttet til sine omsorgspersoner, og deres motstridende meninger. Jeg har drøftet begrepene tilknytning og tilknytningsatferd, Bowlbys tilknytningsteori og Ainsworths «Fremmedsituasjon». Videre har jeg tatt for meg mentalisering og indre arbeidsmodeller, og hva som skal til for at barna utvikler dette, samt at jeg nevner konsekvenser ved manglende utvikling innen dette. Jeg har også sett på ulike tilknytningsforstyrrelser, og konsekvenser av disse. Jeg har fokusert på barnas perspektiv for tilknytning, og hva barna trenger for å oppnå tilknytning.

Drøftingen er gjort med utgangspunkt i teori fra teoridelen.

6.2 Konklusjon

Hvordan kan tidlige tilknytningsforhold påvirke barnets emosjonelle og sosiale utvikling? Det er ingen konkrete bevis på at tidlige tilknytningsforhold direkte påvirker barnets emosjonelle og sosiale utvikling. Men ut ifra hva som kommer fram i drøftingen kan vi heller se på muligheten for at ulike tilknytningsforhold i løpet av barnets to første leveår vil kunne fremme eller hemme utvikling av sosiale og emosjonelle forhold. Det er heller ikke bevist at utrygge tilknytningsforhold automatisk gir barnet en tilknytningsforstyrrelse, men at det kan føre barnet inn på en utviklingssti som senere vil kunne føre til vanskeligheter.

Flere steder i drøftingen kommer det frem at barnet trenger sensitive omsorgspersoner. Jeg har her trukket fram tre punkt fra drøftingen som alle viser hvordan en sensitiv omsorgsperson kan fremme utvikling hos barnet:

- Sensitive omsorgspersoner vil gi trygge tilknytningsforhold, som igjen fører til at barnet aktiviserer utforskningsatferd, som igjen fører til sosial utvikling.
- Sensitive omsorgspersoner fører også til at barnet vil kunne utvikle en god mentaliseringsevne, som igjen fører til trygg tilknytning, og dette fører igjen til emosjonell utvikling.
- Sensitive omsorgspersoner fører til utvikling av indre arbeidsmodeller, som fører til ett godt samspill, som igjen fører til sosial utvikling.

På bakgrunn av dette kan vi se på muligheten for at barn trenger sensitive omsorgspersoner for å kunne fremme sin utvikling innen det sosiale og emosjonelle spekteret. Som nevnt tidligere kan det reises tvil om hva som er den faktiske årsaken til kvaliteten ved barns tilknytning som Bjerke (2000) skriver om. Han hevder likevel at enkelte undersøkelser tyder på at ekstrem mangel på sensitivitet hos omsorgspersonen kan føre til utrygg tilknytning, og vi har nå sett flere eksempler i drøftingen på hvordan utrygg tilknytning kan påvirke barnets utvikling.

7.0 Litteraturliste

Pensum litteratur

Aadland, Einar. 2013. «Og eg ser på deg ...» *Vitenskapsteori i helse og sosialfag*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Bunkholdt, Vigdis. 2000. *Utviklingspsykologi*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Bunkholdt, Vigdis. 2002. *Psykologi. En innføring for helse og sosialarbeidere*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, Olav. 2007. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 4. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Røkenes, Odd Harald og Per-Halvard Hanssen. 2006. *Bære eller breste. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget

Snoek, Jannike Engelstad og Knut Engedal. 2008. *Psykiatri. Kunnskap, forståelse, utfordringer*. 3. utg. Trondheim: Akribe

Selvvalgt litteratur

Bjerke, Tore. 2000. «Utviklingspsykologiske modeller og tidlig utvikling.» I *Barn og unges læringsmiljø*, red. Richard Haugen, 141-182. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Brandtzæg, Ida, Lars Smith og Stig Torsteinson. 2011. *Mikroseparasjoner. Tilknytning og behandling*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bowlby, John. 1997. *Attachment and Loss Volume 1. Attachment*. London: Pimlico.

Bowlby, John. 1998. *Attachment and Loss Volume 2. Separation. Anxiety and Anger*. London: Pimlico.

Erikson, Erik H. 1968. *Barndommen og samfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hart, Susan og Rikke Schwartz. 2009. *Fra interaksjon til relasjon. Tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Shore & Fonagy*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Hart, Susan. 2011. *Den følsomme hjernen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Smith, Lars. 2003. *Tilknytning og børns utvikling*. København: Akademisk Forlag.

Webster-Stratton, Carolyn. 2013. *Utrolige småbarn. En veileder til småbarnets oppdagelsesferd i livet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Elektroniske artikler

Killèn, Kari. 2003. *Barns tilknytning*. Psyke & Logos. Lest: 02.05.17

<file:///C:/Users/Malin/Downloads/8642-27393-1-SM.pdf>

Haarklou, Joachim. 1998. «Emma tvert imot» - eller noe mer? *Adoptivbarn med reaktiv tilknytningsforstyrrelse eller tidlig fødselsskade*. 2.utg. Lest: 20.05.2017

<http://www.haarklou.no/media.php?file=81>

Pettersen, Ingelin Nauff. 2013. *Ny tilknytning – ny start*. Fontene Fagartikkel. Lest: 02.05.17

http://fontene.no/mapper/Ny_tilknytning%E2%80%93ny_start.pdf